

СОЦИАЛНАТА УСЛУГА ПРИЕМНА ГРИЖА – ПРАВНИ НОРМИ

**К. Бенкова, В. Шошева, Ст. Динчийска, Емилия Масларова, А. Стойков, М. Илиева,
Румен Василев**

*Катедра „Социални дейности“, Медицински факултет, Тракийски университет, гр. Стара
Загора-6000, България
E-mail: soc.dein@abv.bg*

THE SOCIAL SERVICE - FOSTER CARE – LEGAL RULES

**Krasimira Benkova, Veska Shosheva, Stefka Dinchiyska, Emiliya Maslarova, Anton Stoykov,
Milena Ilieva, Rumen Vasilev**

*Department of Social Work, Medical Faculty, Thracian University, Stara Zagora, Bulgaria
E-mail: soc.dein@abv.bg*

ABSTRACT

Foster care is a social service that provides an opportunity for children who cannot live with their parents to live in a family. It is part of the process of deinstitutionalization in Bulgaria and should be combined with services and support to families, so that children are not abandoned and placed in orphanages.

The analysis of the topic is aimed to assist the training process of students in "Social Activities" specialty in the "Faculty of Medicine" of Trakia University. The author's idea is to introduce the legal aspects of its implementation in the legal world to students as one of the most important elements of the general process of children's socialization in Bulgaria.

Key words: social service, families, training process, legal world.

Великото народно събрание на Р България със свое решение от 11.04.1991г., обн. в ДВ бр.32 от 23.04.1991г., в сила от 03.07.1991г.[5] ратифицира Конвенцията за защита правата на детето на ООН[6]. Тази дата се счита за начало на реформите по отношение на грижите за децата в страната ни с изведени приоритети и основни идеи, които се свеждат до: деинституционализация на грижите за деца в риск; развитие на алтернативни услуги, базирани в общността; индивидуализиране на помощта и повишаване на качеството на грижите и услугите за децата. В този аспект един бегъл поглед при анализа на съществуващите до този момент проблеми в тази посока показва, че в страната ни бе твърде голям броят на децата, настанени извън семейството и че за тях преобладава т. н. „интернатен” тип грижа, защото при всички трудности или проблеми за едно дете, каквито са липсата на семейството или на добрата семейна грижа, физическото или умственото увреждане или проблемите в поведението, съпътстващи неговото развитие, отговорът на обществото и държавата винаги бе един и същ - настаняване в социално заведение. Освен това т. н. „домове” в административен аспект бяха подчинени на множество ведомства, качеството на грижите в тях твърде negliжирано, а големият им капацитет и отдалечеността им от големите населени места се превърна в един от основните проблеми пред възможността за реална интеграция на децата.

Преосмислянето на социалното и правно пространство от страна на държавата, пренареждането на приоритетите в него създадоха правни норми за реализиране на различни социални услуги в обществото. В този смисъл приемната грижа е онази социална услуга, която предоставя възможност на децата, които не могат да живеят със своите родители в семейство, да потърсят алтернатива за развитие. В правен аспект приемната грижа е вид социална услуга, разписана в Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане, Глава трета „Социални услуги”, чл. 36, ал. 2, т. 12[7] и не е равнозначна на осиновяването, което се извършва по друг ред от друг правен акт. В чл. 4 на „Наредба за

условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях[3], приета с ПМС № 314 от 04.12.2006 г.[3], обн., ДВ, бр. 100 от 12.12.2006 г.[3]” се пояснява, че доставчик на социалната услуга „приемна грижа” може да бъде: „Дирекция „Социално подпомагане”, общината или лицензиран доставчик на социални услуги за деца”. Социалната услуга приемна грижа е важна част от процеса на деинституционализация в България, поради което прилагането и трябва да е съчетано с услуги и подкрепа не само към децата, но и към семействата за да е наличен финансов стабилитет и да се намали броя на изоставените, както и на децата, които временно са настанени в социални заведения. В този аспект са и нормите на чл. 57 „в” от Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето[2], според които: „Размерът на месечното възнаграждение на професионалното приемно семейство, се определя в договора по чл. 31, ал. 4 от Закона за закрила на детето, като не може да бъде по-малък от: при настаняване на едно дете - 150 на сто от минималната месечна работна заплата, установена за страната; при настаняване на две деца - 160 на сто от минималната месечна работна заплата, установена за страната; при настаняване на три или повече деца - 170 на сто от минималната месечна работна заплата, установена за страната”.

Приемната грижа е елемент от правните норми за закрила на децата, разписани в чл. 25, ал.1 от Закона за закрила на детето[1], според който, децата, които могат да бъдат ползватели на тази услуга, са тези: „...чиито родители са починали, неизвестни, лишени от родителски права или чиито родителски права са ограничени; чиито родители, настойници или попечители без основателна причина трайно не полагат грижи за детето; чиито родители, настойници или попечители се намират в трайна невъзможност да го отглеждат; което е жертва на насилие в семейството и съществува сериозна опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие; в случаите по чл. 11 от Конвенцията от 1996 г.[6]; чиито родители, настойници или попечители са се съгласили и отказват да прекратят участието му в предаване по смисъла на Закона за радиото и телевизията и с това се създава опасност за неговото физическо, психическо, нравствено и социално развитие”. Алинея 2 от чл. 25 постановява: „Настаняването на детето извън семейството се налага като мярка за закрила след изчерпване на всички възможности за закрила в семейството освен в случаите, когато се налага спешното му извеждане”.

Идеята на законотвореца е чрез нормативната база да се направи опит за преобразяване в позитивен аспект живота на тези деца, да се положат усилия той да се превърне в ново и успешно начало за тяхното бъдеще. В своята социална същност услугата включва дейности по набиране и оценяване на кандидати за приемни семейства, обучение, взаимно адаптиране, настаняване и отглеждане на дете в приемно семейство, подкрепа за неговото развитие и продължаващо наблюдение. С правоприлагането на тези норми се реализират възможности за предоставяне на нормални семейни условия и среда, които да водят до подобряване на психическото, физическото, интелектуалното и емоционалното състояние на детето.

Правната норма на услугата е дефинирана в текстовете на чл. 34 „а”, ал.1 от Закона за закрила на детето, обн., ДВ, бр. 48 от 13.06.2000 г. с последни допълнения бр. 84 от 27.09.2013г.[3]. Съдържанието на нейната нормативна същност се свежда до дефинитивното определение: „Приемна грижа, като мярка за закрила на детето по чл. 4, ал.1 е отглеждане и възпитание в семейна среда на дете, което е настанено в семейство на роднини или близки или в приемно семейство”. Реалното настаняване в приемно семейство е сложен процес, който е плод на правната норма, разписана в чл. 27 от Правилника за прилагане на ЗЗД[2], според който: „Детето се настанява в приемно семейство с решение на съда или със заповед на директора на дирекция „Социално подпомагане” като мярка за закрила съобразно изготвения план за действие”. Самата услуга „приемна грижа” е разпозната законодателно в две форми: като доброволно съгласие, изразено от приемното семейство съгласно чл. 31 от Закона за закрила на детето[1], и като професионална такава, съгласно Глава шеста

„Професионална приемна грижа“ от действащата Наредба за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях[3], приета с ПМС №314 от 04.12.2006 г. в сила от 04.09.2012 г.[8].

При доброволната приемна грижа утвърденото приемно семейство, след като е преминало обучителния период, сключва договор с доставчика на услугата, въз основа на който получава месечна издръжка, еднократна помощ, а детето получава ежемесечна помощ в зависимост от възрастта си и навършените години. При професионалната приемна грижа доставчикът на услугата сключва трудов договор с единия родител от приемното семейство, преминало необходимото обучение и допълнителната квалификация за възпитание и отглеждане на деца. Българското законодателство дава възможността професионалният приемен родител да получава трудово възнаграждение и месечна издръжка, както и еднократни помощи за реализиране на услугата. Договорите между доставчика на социалната услуга и кандидатите за приемни родители са неделима част от правната реализация на този вид социална услуга. В случая чрез тях се договорира: срока на настаняването, финансирането, правата и задълженията във връзка с отглеждането и възпитаването на детето, възможностите за пълна реализация на плана за работа с детето, включително и задължителното включване на мерки за осъществяване на контактите между детето и биологичното му семейство и други значими за детето роднини и близки.

Професионалните приемни семейства получават месечна заплата: за отглеждане на едно дете в размер на 130% от минималната работна заплата; за отглеждане на 2 деца - 140% МРЗ; за отглеждане на повече деца - 150% от МРЗ. Съгласно Глава VI „Професионална приемна грижа“, чл. 25 от Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях[3], приета с ПМС № 314 от 04.12.2006 г.[8], приоритетно в професионалното приемно семейство се настаняват: деца до 3-годишна възраст; деца с увреждания; деца, които са жертви на насилие или трафик; деца, спрямо които е приложена мярка „полицейска закрила“, след изтичането на срока и, деца при условията на заместваща приемна грижа и деца с поведенчески проблеми. Професионалната приемна грижа можем да разгледаме и като алтернативна форма на заетост, тъй като при реализирането и множество хора, останали без работа, имат своя социален шанс да се трудят за определен период от време. В чл. 3, ал. 1 на същата наредба са определени следните видове настаняване в приемно семейство, включващи: краткосрочно; дългосрочно; спешно и заместваща приемна грижа.

Формулирането на краткосрочното настаняване е разписано в текста на чл. 3 ал. 3, според който: „Краткосрочно настаняване се предприема за срок до една година с цел подкрепа на биологичното семейство и връщане на детето в него. През този период се осъществяват мерки за предотвратяване на изоставянето по реда на Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция[4], приета с Постановление № 181 на Министерския съвет от 2003 г. (ДВ, бр. 74 от 2003 г.)[9], или се осъществяват мерки за осиновяване на детето, ако реинтеграцията не е успешна”.

Дългосрочното настаняване съгласно чл. 3, ал. 4 от Наредба за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях за срок над една година се предприема в случаите, когато опитите да бъде предоставена сигурна семейна среда за него (реинтеграция в биологичното семейство или осиновяване) са завършили с неуспех, в рамките на краткосрочното настаняване, което не изключва детето от регистъра за осиновяване и не прекратява работата по реинтеграция. Формата на спешното настаняване на дете в приемно семейство се предприема съгласно чл. 3, ал. 5 от същата Наредба, когато съществува непосредствена заплаха за живота и здравето му, когато е изпаднало в бедствена ситуация, когато спрямо него е предприета мярка „полицейска закрила“ след изтичането и; когато може да се превърне в жертва на насилие и трафик и

спрямо деца до 3-годишна възраст. При спешното настаняване липсва периодът на постепенното адаптиране и опознаване между детето и приемното семейство или той е изключително кратък. Спешното настаняване се предприема в утвърдено приемно семейство, чиято оценка е показала наличие на капацитет и готовност да приеме спешно дете в дома си.

Заместващата приемна грижа се предоставя на дете за кратък период от време, като целта е да бъдат подкрепени полагащите грижи за детето: за осигуряване на полагащ се годишен отпуск на професионално приемно семейство, при което има настанено дете; за подкрепа на семействата на близки и роднини, при които има настанени деца; при заболяване на член на приемното семейство, за времето на отпуск по болест, когато друг член на семейството не може да осигури адекватни грижи за детето; на деца, настанени в специализирани институции, с цел подкрепа на тяхната социализация; на родители, които полагат грижи за дете с увреждане за осигуряване на подкрепа с цел превенция на институционализацията.

Анализирайки тази социална услуга, следва да акцентираме върху повишаване ролята на общественото внимание. Необходимо е да изведем и афишираме нейната значимост, като компонент на реформата в областта на закрилата на децата. Значимостта и развитието на услугата е тясно свързана с административната и правната регулация на взаимодействието между институции и граждани, за да се оформят позитивни нагласи в обществото, за да се приеме услугата като част от реалния живот на хората.

И в социален, и в правен аспект развитието на социалната услуга приемна грижа е насочена към създаване на условия за отглеждане на всяко дете в семейна среда, към намаляване дела на децата в специализирани институции и създаване на механизми и системи, които да гарантират предлагането на качествени грижи и услуги за децата, временно или постоянно отделени от своите биологични семейства.

Деинституционализацията на децата е част от Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в България“, в чиито план за изпълнение е включено развитието на социалната услуга приемна грижа. Планирането и реализирането на дейности на национално и локално ниво са свързани с основната цел на стратегията, а именно намаляването броя на децата в специализираните институции и подобряване условията им на живот. Такава е нейната философията и обществото и законодателят следва да доразвиват във всички аспекти рамката, за да се спазят всички международни норми и стандарти за оказването на подкрепа на деца в риск и техните семейства.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон за закрила на детето, обн., ДВ, бр. 48 от 13.06.2000 г. с последни изменения в сила от 01.01.2014 г.
2. Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето, приет с ПМС № 153 от 14.07.2003 г. с последни изменения в сила от 04.09.2012 г.
3. Наредба за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях, приета с ПМС № 314 от 04.12.2006 г., обн., ДВ, бр. 100 от 12.12.2006 г. с последни изменения в сила от 4.09.2012 г.
4. Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция, приета с Постановление № 181/2003 г. на МС, обн. в ДВ, бр. 74 от 2003 г.
5. Решение на ВНС от 11.09.1991г. обн. ДВ бр.32 от 23.04.1991г.
6. Конвенция за защита правата на детето.
7. Правилник за прилагане на закона за социалното подпомагане.
8. ПМС №314 от 04.12.2006г. обн. ДВ бр.100 от 12.12. 2006г.
9. ПМС №181 от 2003г. (ДВ бр.74/2003).